

Musikaflytning

*Af Jens Stig Olsen
Hjørring Seminarium*

- Nodenotering.
- Notering uden noder.
- Aflytning og pædagogisk tilrettelæggelse.
- Eksamensforberedelse.

Indhold:

Indledning	2
Nodenoteringsfærdigheder	2
Musikaflytning som forberedelse til musikundervisning	4
Tilrettelæggelse af sammenspil på baggrund af musikaflytning	5
Trommer og bas.....	5
De harmonibærende instrumenter.....	5
Det melodiske.....	5
Form, instrumentation og klang.....	6
Generelt om aflytning	7
Taktart.....	7
Toneart.....	7
Harmonik.....	8
Melodien og det melodisk forløb.....	8

Indledning.

I musikpædagogisk terminologi er begreberne Musiklytning og Musikaflytning to forskellige ting. Musiklytningen drejer sig om at lytte til musik m.h.p. en sansemæssig oplevelse af musikken og på en analytisk tilgang til et givent stykket musik.

Musikaflytning beskæftiger sig med - i en eller anden form - at *notere* musikken, at angive i en eller anden form for notation hvad og hvorledes der spilles.

Denne artikel beskæftiger sig med musikaflytningsdisciplinen ud fra såvel et nodenotationsmæssigt udgangspunkt som et praktisk-musikalsk, aktivitetsorienteret udgangspunkt.

Musikaflytningsdisciplinen har en stor betydning i mange musklæreres tilrettelæggelse af praktisk skolearbejde. Der kan f.eks. opstå situationer, hvor det vil være en stor fordel at kunne aflytte et nummer fra en CD, fra radio eller fjernsyn for derefter at kunne spille eller synge det. Elever be'r måske om at få lov til at spille og synge bestemte numre kendt fra radio og fjernsyn, eller man falder selv over en god sang man hører et sted og får lyst til at synge og/eller spille den med en klasse. Det kan f.eks. være fra en ny film i biografen eller fra det nyeste julekalenderprogram eller et andet program i fjernsynet. Det er langt fra al musik som findes på noder og/eller becifring og er tilgængeligt når man står og skal bruge det, og derfor kan man ofte være tvunget til selv at lave det.

I tilgift kommer, at man gennem aflytningen og den musikalske tilrettelæggelsen af musikken, kommer til at arbejder med sin egen version af musikken. Når man indstuderer et arrangement, man således selv har lavet, vil man ofte kende og forstå musikken langt bedre og kan føle sig fagligt bedre rustet, end hvis man arbejder med andres arrangementer.

Aflytningsdisciplinen er endvidere med til at skærpe ens opmærksomhed på detaljer i musikken og på detaljens indflydelse på helheden. Øret trænes på den måde til en større og mere differentieret musikalsk lydhørhed, en lydhørhed som man ikke blot kan have fornøjelse af når der lyttes til musik i almindelighed, men som man også kan få gavn af i en musikledelsessituation, hvor det jo i særlig grad gælder om at være lydhør overfor de spillende og syngende – overfor den enkelte detalje i helheden.

Jeg vil beskæftige mig med 2 forskellige udgangspunkter vedr. musikaflytning. Disse er afledt af forskellige formål med aflytningen og drejer sig om

- *Øvelser i nodenoteringsfærdighed*
- *Musikaflytning m.h.p. tilrettelæggelse af musikundervisning*

Til øvelserne i nodenotering er der udarbejdet en samling lytteøvelser. Til den øvrige del er der henvisning til egnede numre at bruge.

Nodenoteringsfærdigheder.

Disse øvelsers formål er at træne færdigheden i at notere melodier og andre musikalske figurer på noder, altså at afkode så nøjagtigt som muligt hvilke toner i hvilke rytmer der bliver sunget/spillet samt at notere den rigtige toneart og taktart. Det hele noteres på noder. Denne disciplin er en eksamensdisciplin på mange seminarier.

I den medfølgende musiksamling er de første 7 numre enstemmige øvelser. De resterende 6 er firstemmige, heraf har flere været brugt som eksamensopgaver på Hjørring Seminarium. Øvelserne er m.h.t. sværhedsgrad progressivt ordnet.

01. Tyv, ja tyv

Melodien består af kun fjerdedele og ottendedele

02. The Ash Grove

Denne melodi består udelukkende af halvnoder, fjerdedele og ottendedele. Et enkelt sted er der et løst fortegn. Husk, et løst fortegn gælder kun i den takt, hvori det er sat.

03. Blow, ye Winds

Fortrinsvis ottendedele og sekstendedele.

04. The Minstrel Boy

Halvnoder, fjerdedele, ottendedele og sekstendedele samt et par løse fortegn.

05. Swing low

Her forekommer såkaldte antecipationer (forudgriben), d.v.s. toner, der anslås imellem 2 hovedslag og bliver liggende. Kaldes undertiden også for synkoper selvom det i virkeligheden er noget andet. Eksempel på dette sker allerede i 2. takt, sidste tone.

06. Jeg hade engang en båt

Flere typer pauser. Antecipationer.

07. Rock-a My Soul

Melodien er i swingrytme, d.v.s. ottendedelene er trioliseret (se f.eks. Aage Grønager: Nøgle til musikken s.74). Man noterer dem som om det var lige ottendedele, men spiller dem trioliseret. Øverst skriver man "swing".

De efterfølgende indspilninger er arrangementer for flere forskellige instrumenter. Opgaverne skal ses som øvelser i aflytning af flere instrumenter og træning med henblik på eksamen i disciplinen. Øvelserne bør laves sideløbende med de enstemmige. Sværhedsgraden er stigende, afsluttende med et par gamle eksamensopgaver.

Musikken består af op til 4 forskellige instrumenter:

- et akkordinstrument,
- et basinstrument,
- et melodiinstrument og
- et ekstra akkompagnemetsinstrument eller et ekstra melodiinstrument, som spiller en med- eller modstemme.

Det gælder om at nedskrive så meget som muligt. Man behøver ikke nødvendigvis at nedskrive akkordinstrumentets toner på noder (men det er godt hvis man kan), man kan evt. nøjes med at angive becifringen samt evt. skrive instrumentets rytmefigur (strum), hvis der er tale om en nogenlunde ensartet rytme satsen igennem.

Det kan være svært at høre alle instrumenterne tydeligt og få det hele nedskrevet rigtigt. Er der steder i musikken der således er vanskelige, er det *bedre at levere et kvalificeret gæt* end slet ikke at skrive noget, selvom man måske ved det ikke er det rigtige. Et kvalificeret gæt vil sige toner, akkorder eller rytmer som måske ikke er de rigtige, men som godt ville kunne fungere i sammenhængen.

08. *Cobler, cobler*

Heri indgår et ekstra akkompagnementinstrument. (stavspil)

09. *Hinei ma tov*

En instrumental stemme til melodien kan også være skiftevis en medstemme og en modstemme og den er ikke altid med fra starten.

10. *Aflytningsopgave 2002*

2. stemmen er ikke med hele vejen

11. *Aflytningsopgave 1999*

2. stemmen og bassen er svær at høre. 2. stemmen er ikke med hele vejen. Hvis ikke du kan høre hvilke toner 2. stemmen spiller, kan du måske høre i hvilke takter den er med.

12. *Aflytningsopgave 2002B*

Heller ikke her er 2. stemmen med hele vejen. Heller ikke her er 2. stemmen med hele vejen og det kan være ret svært at høre om melodien er med på første slag i første takt. Foretag et kvalificeret gæt på baggrund af melodien i den øvrige del af musikken

13. *Aflytningsopgave 2004*

Heller ikke her er 2. stemmen med hele vejen.

Musikaflytning til brug for musikaktivitet.

Denne del af musikaflytningsdisciplinen knytter sig direkte til det praktiske musikpædagogiske arbejde og drejer sig om at aflytte og nedskrive det, *som er nødvendigt* for at gennemføre en given musikalsk aktivitet, for derefter at tilrettelægge musikken til denne situation.

I modsætning til den første del af materialet, hvor udgangspunktet var noget *bestemt musik*, som skulle aflyttes på en *bestemt måde*, er præmisserne i denne del anderledes på den måde, at det der skal lyttes af og måden hvorpå det skal noteres, afhænger af *hvem* der skal lytte det af, til hvilken *målgruppe* og til hvilken *aktivitet* det skal anvendes.

Det som skal nedskrives, skal altså vurderes i forhold til i hvilken pædagogisk situation det skal bruges og i forhold til hvad man personligt vurderer som værende nødvendigt.

Musikken her er en række rock, pop, beat numre primært beregnet til bevægelse, fællessang og/eller sammenspil.

Eksempel: Vi vil bruge et nummer til at synge á capella (uden instrumenter) og lave bevægelser til.

Her vil det være tilstrækkeligt at lytte melodien af, d.v.s. *lære sig* at synge melodien. Derudover bør man notere sig i hvilken toneart den optræder og om denne toneart er hensigtsmæssig i forhold til målgruppen. Det vil ikke være nødvendigt at skrive melodien ned på noder med mindre man er bange for ikke at kunne huske den.

Ønsker man at akkompagnere sangen på et harmonibærende instrument, må man aflytte akkompagnementet i musikken, hvilket oftest, specielt indenfor rock, pop, beat, vil sige sangens harmonik, altså akkorderne. Afhængig af hvilket instrument man ønsker at akkompagnere på og ens færdigheder på det pågældende instrument, kan det være forskelligt hvor detaljeret aflytningen skal foretages.

Et instrumentalt akkompagnement kan i øvrigt også foregå på tromme og i så fald er det jo naturligtvis ikke til det formål nødvendigt at aflytte sangens akkorder.

Tilrettelæggelse af sammenspil på baggrund af aflytning.

Ønsker man at bruge musikken i en sammenspilssituation, må man naturligvis aflytte mere end blot melodien og akkorderne.

Ofte optræder der tilsammen virkelig mange forskellige instrumenter, hvor ikke alle instrumenterne er lige væsentlige for helhedsfornemmelsen af musikken. Når der skal foregå en musikpædagogisk tilrettelæggelse af et nummer, drejer det sig derfor bl.a. om at finde ud af hvad der er væsentligt for helhedsfornemmelsen af nummeret.

På samme tid må man selvfølgelig tage hensyn til den besætning man skal arbejde med og til den sværhedsgrad som ens elever magter.

Derfor kan man måske blive nødt til at anvende andre instrumenter end dem man hører i musikken. En guitarfigur bliver måske overført til klaver eller synthesizer, en melodi på violin eller harmonika bliver måske spillet på blokfløjte eller synthesizer o.s.v.

Det kan også være, at der eksempelvis slet ikke er klaver med i musikken, men at man laver en klaverrytme i sin tilrettelæggelse, fordi det er pædagogisk og musikalsk hensigtsmæssigt. Det kan også være, at klaveret spiller akkorderne på en måde som enten er svær at aflytte (fordi det f.eks. er meget improviserende) eller er svært at spille; derfor må man i sin tilrettelæggelse lave instrumenternes rytmer, så de passer både til musikken og til dem der skal spille.

Sangens toneart skal desuden tilpasses dem, der skal spille og synge, så måske er der brug for, at sangen skal transponeres.

Trommer og bas

Musikkens dybde og bund udgøres oftest af bas og trommer tilsammen. De to instrumenter vil ofte kredse omkring en bestemt rytmisk/melodisk figur som gentages, idet den for bassens vedkommende flyttes til nye positioner afhængig af musikkens harmoniske forløb.

Ofte vil instrumenterne for kortere eller længere forløb fjerne sig fra figurerne og kan man gøre rede for dette, er det selvfølgelig fint, men ikke absolut nødvendigt for helheden. Det er værd at bemærke sig eventuelle breaks i musikken og hvilke rytmer, der spilles i tilknytning hertil.

De harmonibærende instrumenter.

De harmonibærende instrumenter udgøres ofte af klaver, guitar, synthesizer m.v. På samme måde som med bas og trommer, vil disse instrumenter også have en tendens til at spille en eller flere bestemte figurer. Her er det vigtigste at opfatte idéen og den rytmiske fornemmelse i de enkelte instrumenters figurer.

For både trommer/bas samt for de harmonibærende instrumenters vedkommende gælder det altså om at aflytte og nedskrive de figurer som man mener er karakteristiske for nummeret og derudover selvfølgelig at sammenholde det med de færdigheder, som man formoder ens målgruppe har. Det kan derfor godt betale sig at overveje, hvordan man foretager en forenkling af en instrumental figur, samtidig med, at man bevarer essensen i figurens fornemmelse for det tilfældes skyld, at den oprindelige figur er for svær for den elev, den var tiltænkt.

Det melodiske.

I de rytmiske genrer kan det være ret svært og tidskrævende at nedskrive melodien, fordi den ofte er meget anteciperet (synkoperet). Det er dog heller ikke nødvendigvis påkrævet at notere sangens melodi på noder for at kunne lære andre den, selvom det på den anden side selvfølgelig kan være en hjælp, ikke mindst hvis man senere vil bruge den samme musik og gerne vil repetere den.

Ofte vil der optræde kortere eller længere instrumentalmelodiske forløb (f.eks. i forspil, mellemspil m.v.) som ikke hører direkte med til selve sangens melodi. Hvorvidt disse skal indgå i tilrettelæggelsen og evt. nedskrives, må bero på den enkeltes vurdering af hvor vigtige i forhold til hvor vanskelig disse temaer er.

Kor kan naturligvis også aflyttes og nedskrives. Ofte kan det dog være meget svært at skelne de enkelte stemmer fra hinanden, hvis der er tale om et flerstemmigt kor. Her kan man evt. nøjes med at bemærke sig ud fra hvilket *princip* korstemmerne er lavet. Er det parallelbevægelse, uuh-stemmer eller andet, kan man så evt. selv lave stemmerne.

Form, instrumentation og klang.

I aflytning og tilrettelæggelse af et nummer indgår også, at man gør sig klart hvordan formen i nummeret er. Hvor mange vers, hvor mange omkvæd, mellemspil, C-stykker o.s.v. og i hvilken rækkefølge. Ligeledes skal man overveje om alle instrumenter er med hele tiden, eller om der er instrumenter, som kun er med i nogle af formdelene. Endvidere bør man bemærke sig klangen på de enkelte instrumenter samt på sangen, om der f.eks. er ekko-effekt på sangen, om guitarlyden er forvrænget, hvilken syntheseizerlyd der er anvendt o.s.v.

Følgende numre kan anbefales at arbejde med:

13. *Billy Ray Cyrus: Achy breaky heart.*

2 akkorder. (T – D)

14. *Shubidua: Langt ude*

3 akkorder. (T – S – D)

15. *Poul Krebs: Bjergene på Mols.*

3 akkorder. (T – S – D)

Bemærk! Grundrytmen i nummeret er shuffle, hvilken vil sige, at der ikke forekommer *lige ottendedele*, men *trioliseret ottendedele* (Grønager s. 74). Man hører det tydeligst i bassens pumpende rytme. Bemærk ligeledes at bassen ikke altid spiller akkordens grundtone.

16. *Hanne Boel: No love at all.*

4 akkorder (T – S – D – DD)

17. *Thomas Helmig: Don't leave tonight*

5 akkorder (T – S – D – Sp – Dp)

Generelt om aflytning.

Når du skal aflytte musik, vil det være en god idé at indrette din arbejdsplads så du både er i nærheden af en CD afspiller og et klaver, evt. en guitar eller andet instrument.

Det kan være en fordel at anvende hovedtelefoner, idet man ofte vil opleve musikken mere nærværende herigennem. Ligeledes kan man forsøge sig med forskellige musikanlæg og forskellige indstillinger på anlæggets bas- og diskantknapper. Ofte vil forskellige anlæg og forskellige indstillinger afsløre forskellige elementer i musikken.

Når du skal aflytte et stykke musik, kan det være en god idé først at lytte til musikken i sin helhed et par gange. Prøv samtidig at mærke dig hvilke og hvor mange instrumenter der er med, samt hvordan de spiller. Kan du skelne de enkelte instrumenter fra hinanden og f.eks. høre bassen eller et akkordinstrument. Start evt. med at nedskrive formen, på den måde danner du dig et overblik over hvor meget du egentlig skal aflytte og nedskrive og hvor meget som er gentagelser.

Hvis aflytningen skal anvendes pædagogisk som en musikaktivitet, skal du overveje, hvad der er nødvendigt at aflytte og nedskrive for at kunne gennemføre aktiviteten.

I det følgende gennemgås et forslag til en rækkefølge samt forskellige gode råd m.h.t. aflytning og nedskrivning af musikkens forskellige parametre.

Taktart.

Musik hvori der indgår en rytmisk puls, noteres som bekendt i taktarter, som angiver de betoningsforhold, som findes i musikken. Mest almindeligt er musik med 2, 3, 4 eller 6 slag i takten, hvor første slag er det tungeste – det mest betonedede. Det gælder altså om at lytte efter 1-slaget og prøve at afgøre om det kommer hver 2., hver 3., hver 4. eller hver 6. gang. Taktarten kan godt skifte indenfor samme nummer om end det ikke er typisk, specielt ikke indenfor den rytmiske musik.

Som tællenodeværdi er der praksis for i overvejende grad at vælge enten ottendedele eller fjerdedele, ottendedele, hvis der er 6 slag i takten, ellers fjerdedele.

Det kan være svært at afgøre om en melodi skal noteres i 3/4 eller 6/8. I en 6/8 er 4. slaget nemlig også betonet, men ikke helt så meget som 1. slaget.

En 6/8 vil ofte have en hurtigere puls end 3/4, så hurtig at man tydeligt vil kunne underdele takten i 2 x 3 ottendedele.

I musik med en relativ langsom puls, men med hurtige melodiske forløb, kan det undertiden være en fordel at notere i alla breve, hvilket vil sige at musikkens puls er halvt så hurtig som den noterede puls. Dette ses ofte i samba og i langsomme beat/pop numre.

Alla breve skrives:

Toneart.

Det harmoniske system, akkorderne om man vil, angives i musikkens toneart. I det funktionsharmoniske musiksystem, som er det oftest benyttede, vil musikken hvile på en bestemt tone og akkord, som er musikkens toneart.

Lyt derfor efter hvilken tone og hvilken akkord, som der hviles ”bedst” på. Spil evt. denne toneart’s skala og lyt efter om tonerne passer.

Andre harmoniske systemer er f.eks. det modale, som er bygget over kirketonearterne (specielt mixolydisk og dorisk, se evt. Grønager ”Nøgle til musikken” s.29) og det atonale, som ikke rummer noget bestemt tonalt centrum.

Harmonik

Et godt udgangspunkt for at finde musikens akkorder, er at gøre sig klart hvilke akkorder der hører til den toneart, som musikken spilles i. I det funktionsharmoniske system er de tilhørende akkorder disse:

I dur:

A musical staff in treble clef showing seven chords in the key of C major. The chords are labeled above the staff: C, Dm, Em, F, G, Am, and H^o. Below the staff, the corresponding functional labels are listed: 1 T, 2 Sp, 3 Dp, 4 S, 5 D, 6 Tp, and 7 D̄.

I mol:

A musical staff in treble clef showing seven chords in the key of C minor. The chords are labeled above the staff: Am, H^o, C, Dm, E, F, and G. Below the staff, the corresponding functional labels are listed: 1 T, 2 S̄, 3 Tp, 4 S, 5 D, 6 Sp, and 7 (D).

Meget musik holder sig indenfor disse akkorder. Musikken kan dog undertiden for kortere eller længere tid modulere til en anden toneart, d.v.s. skifte toneart. I durmelodier er det almindeligt at musikken modulerer til dominanten (akkorden på 5. trin) og dette formidles gennem en durakkord på 2. trin, her en D-dur (dominantens dominant). Et eksempel på dette er Hanne Boel: "No love at all".

I mol moduleres der undertiden til Tp.

Endvidere vil der muligvis være højere opbyggede akkorder en treklange (6'ere, 7'ere, 9'ere o.s.v).

Musikkens harmoniske grundlag tydeliggøres ofte af akkordinstrumenter, såsom klaver, guitar, orgel og synthesizer. Det er derfor vigtigt at lytte efter et eller flere af disse akkordinstrumenter.

Som hjælp til at aflytte akkorderne, kan det være en god idé samtidig at lytte efter bassens toner. Selvom man skal være opmærksom på, at bassen også tit kan spille akkordens tert, kvint og sågar septim (om intervaller se Grønager s. 13), er det mest almindelige alligevel at bassen spiller akkordens grundtone.

Har man allerede nedskrevet melodien, kan denne nedskrift være en yderligere hjælp til at afgøre hvilke akkorder der følger den, idet man må antage at melodien i det mindste en gang imellem bevæger sig på og omkring akkordtoner.

I andre typer musik kan det harmoniske grundlag fremkomme på andre måder, f.eks. gennem samklangen mellem forskellige melodiinstrumenter.

Melodien og melodiske forløb.

I de rytmiske numre er melodiske forløb ofte svære at nedskrive p.g.a. den ofte anteciperede (synkoperede) rytme. Her er det afgørende vigtigt, når du skal skrive melodien, at du bevarer en klar pulsforfølelse. Bank evt. pulsen med foden eller måske med fingrene på bordet samtidig med, at du synger eller spiller melodien.

Hvis pulsen er forholdsvis langsom, mens rytmen i melodien er hurtig, kan det være en god idé at fordoble tempoet i fingrene og sætte tempoet ned i melodien, for at have en chance for at høre hvad der foregår. Der er ofte rigtig meget matematisk tænkning forbundet med at notere rytmen.

I rytmisk musik er man ofte ud for, at sangens forskellige vers ikke synges på samme måde. Man kan derfor evt. vælge at nøjes med at nedskrive 1. vers på noder og skrive de andre vers efterfølgende som

tekstblokke. Nogen gange kan man have held til at notere de øvrige vers under 1. vers i noden og blot lave nogle små justeringer med parenteser e.l. som angiver hvordan de øvrige vers skal synges.